

“Anadolu bozkırında kendi kendine açıp solan hiç bir kır çiçeği bırakmayacağız.”

Hasan Âli Yücel

“Medeniyetler Çatışması ve Anadolu Hümanizması Kavramları Işığında”

HASAN ÂLİ YÜCEL'DEN GÜNÜMÜZE KÜLTÜR POLİTİKALARI

Değerli öğretmenlerim, sayın konuklar, sevgili öğrenciler,

Türkiye Cumhuriyeti eğitim ve kültür tarihinde çok önemli bir yeri olan Hasan Âli Yücel, Batı kültüründen alıp kullandığımız kavramların anlam karşılıklarıyla, hem bir Aydınlanmacı, hem bir Rönesansçı ve tümünün ötesinde hümanist bakış açısı her şeyin üstünde yer alan bir bilim ve kültür adamıydı.

Yücel'in yeryüzünü bir ve büyük insanlık kültürünün ortak kaynağı olarak gören insancıl bakış açısının üç önemli dayanağı vardır.

Bunlardan birincisi, Osmanlı saray kültürünün bize kabaca tanıtılabildiği Doğu klasiklerini çözümleyici bir bakış açısıyla kazandırmasıdır. İkincisi, Orta Çağ'ın karanlık dönemine son vermek için Batı'da temel alınmış Klasik Antikçağ'a kültürde verilen önem, üçüncüsüyse, Anadolu kültürünün, başka bir deyimle grotesk halk kültürünün yenedendoğuşunu eylemsel etkinliğe dönüştürmüş Köy Enstitüleri'nin kurulup yaşatılmasıdır.

Yücel çevirilerinin birinci basımında yer alan, ancak 60 sonrası basımlarda kaldırılan önsözü, onun kültüre öğelere yönelik hümanist bakış açısını çok açık bir şekilde ortaya koyar: *“Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar (...)*

Bunun içindir ki, bir milletin diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi, zeka ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır” (Kemalizm, İletişim Yay., s 396)

Yücel hümanizması, bir yanıyla Mevlana’ya, Doğu tasavvuf kültürüne, bir yanıyla Batı Rönesansı’nda yeniden bulunmuş, bulgulanmış Klasik Antikçağ’a, bir yanıyla da mücadele arkadaşı Tonguç’un önderlik ettiği Köy Enstitüleri aracılığıyla Anadolu halk kültürüne uzanmıştır... Bir ve büyük insanlık kültürünü kendi kavrayış gücünün insancıl yasallığı içinde tanımlamaya çalışmış, imgelem özgürlüğüyle çeşitlendirme, özgün örneklerle bezeme yolunda önemli adımlar atmıştır.

Yaşar Nabi Nayır’a göre Hasan Âli Yücel, aklıyla Batı’da, gönlüyle Doğu’da bir düşünürdü. 1932 yılında yayınlanan yapıtları: *“Mevlana’nın Rubaileri”*, *“Goethe: Bir Dehannın Romanı”* ve *“Türk Edebiyatına Toplu Bakış”* adlarını taşır. Goethe ve Mevlana’nın bir yeryüzü kültürü anlayışı ile davrandıklarını biliyoruz. Gothe bir “Weltliteratur” kavramı çerçevesinde düşünen bir yenedendoğuşçudur.

Yücel, yalnızca bir eğitimci, bir yönetici değil, aynı zamanda bir kültür devrimcisidir. Mantık ve felsefe kitapları yazarıdır. Bu kitaplar da birtakım yerlerden çevrilmiş, derlenmiş yapıtlar olmayıp Yücel’e özgü bulgu ve usyürütmelerle örülmüştür. Sözelimi, 1926’da ilk kez yayınlanan “Surî ve Takbikî Mantık” adlı ders kitabında, tarihi, *“mekânı zamanlaştıran ilim”* olarak tanımlamaktadır. Burada yalnızca biçimsel dizgeci, mantıkçı bir tutum değil, aynı zamanda özdeksel, ontolojik bir yaklaşım da söz konusudur. 1939 yılı basımı yapılan mantık kitabında da İbnî Haldun’u, *“Müslümanlık âleminde ilk olarak hikâyeci tarihten olgucu tarihe yükselip olayları nedensellik yönünden gören ilk tarihçi”* olarak tanımlar. İbn-Haldun’la ilgili bu yaklaşım Osmanlı çöküş döneminden başlayarak ilerici, devrimci kimi düşün adamlarının Doğu ve İslâm tarihindeki değerlere sırtlarını dönmüş olmasına karşı atılmış önemli bir adımdır.

Batı toplumunda, 150 yıl önce “Weltliteratur” kavramı çerçevesinde bir ve büyük dünya kültürü için adım atmaya çalışan Goethe ya da geçmişteki kültürel birikimle

geleceğin yapılanması arasında kurmak isteyen Ernst Bloch gibi aydınların sesleri fazla işitilemiyor artık. Yeryüzü, kendilerini ayrıcalıklı gören seçkinlik savındaki gelişmiş toplumlarla teknolojik değerler açısından geride kalmış olmayı bir hak ve haklılık inancıyla örtme çabasındaki Doğu dogmatizminin çatışma alanına döndürüldü.

Biz doğulular olarak, kimi haklılık saldırganlığının gerisindeki karanlıkların nasıl oluştuğunu sorgulama yetimizi de yitirmiş gibiyiz.

Yücel'in Anadolu ya da Türk hümanizması kavrayışının arkasında ne Batı karşısında duyulmuş geç kalmış olma bilincinin kıskırttığı bir aşağılanma geri çekilmesi, ne de Batı'ya karşı tepkisel bir öfke, tümenden bir karşı duruş vardır...

Hasan Âli Yücel, 3 Temmuz 1941 tarihinde Ankara Devlet Konservatuvarı'nda ilk mezuniyet töreninde yaptığı konuşmada başka ülkelerden sanatçılara ait yapıtların Ankara'da seslendirilmelerine değinmektedir. *"Fakat o sözleri ve sesleri canlandıran biziz. Onun için Devlet Konservatuvarı'nın temsil ettiği piyesler, oynadığı operalar bizimdir, Türk'tür ve millîdir" (...)* Ben Doğu ve Batı diye bir fark görmüyorum. İnsan eseri, insan ruhunun iştihakları, kaygıları, korkuları zaman ve zemine göre değişse de özünde bir ayrılık varsa o, tutulan yol ve usüldendir. Garplı kafasının metoduyla duymasak şarklıda bu özü bulamazdık. Meselâ Mevlâna'nın *Fîhi mâ fîhi kitabını Goethe'nin Eckerman'la konuşmalar'ı gibi okuyorum. İkinciye okumaya alışsam, kim bilir birinciyi şimdikinden daha az başarı ile söktürebilirim"* demektedir...

Yücel'in klâsik antik çağa verdiği önemle oluşmuş Anadolu Rönesansı ayaklarından birisini, Fransız tarihçi Etienne Copeaux'un yanlı bir bakış açısıyla ele aldığı, Türk Tarih Tezinden Türk-İslâm Sentezine adlı Kemalist tarih tezi eleştirisinde de görebiliriz. "Kemalist Tarih Tezi"ni "darbeci" bir tez olarak bulan ve Balkanlar'daki "Osmanlı varlığının olağandan uzun sürmesi" (s 326), "Osmanlılar neredeyse Avrupa'dan tamamıyla püskürtülmüşken" (s 45), "Aralık 1912'deki Londra Konferansı Türklerin Avrupa'dan neredeyse tamamen atılmalarını onayladı" (agy, s 38), gibi

değerlendirmelerle, birçok yerde soyut ve yanlı olduğu kanısı uyandıran bir yaklaşım sergileyen Fransız tarihçi Etienne Copeaux'nun Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından itibaren tarih kitapları üzerinde yaptığı araştırma da ilginç sonuçlar vermiştir... Copeaux'ya göre, 1931 yılında yazılmış tarih kitapları "sürpriz" bir şekilde "diğer gelişmelere karşı kapalı bir model oluşturmamakta" ve tamamı 500 sayfaya yaklaşan kitaplar içinde Türk tarihine ayrılmış bölüm yalnızca 78 sayfa olarak yer almaktadır. Copeaux, bu durumu tarih yazımcıların bir pasif direnişi olarak yorumlar! Oysa ki, o tarih kitapları, dönemin tarih çalışmalarını yürüten Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti üyelerinin kendilerince yazılmış ve denetlenmiştir (Doç. Dr. Mustafa Oral, Türkiye'de Romantik Tarihçilik, s 287, 288).

Tarihçi Copeaux ve ondan esinlenmiş kimi liberal aydınlarımızın "Hegemonik Kemalizm" diye adlandırdıkları dönemden sonra gelen "hümanist" dönemde, Hasan Âli Yücel etkisinin egemen olduğu yıllarda ise, Klasik Antik Çağ'a, Türk tarihine göre on kat, İslam tarihine göreyse üç kat fazla yer ayrılacaktır! (E. Copeaux, Türk Tarih Tezinden Türk-İslâm Sentezine, s 117-119) Yine bazı liberal aydın ve yazın adamlarının Kemalizm'e yönelik eleştirilerinde "kendiliğinden gelişmelere açık" bulunduğu söylenen 70'li yıllarda kullanılmaya başlanacak tarih kitaplarıysa, Türk-İslam sentezci bir anlayış egemen olacaktır. 1976 tarihinde İbrahim Kafesoğlu'nun yazdığı tarih kitabına bir önsöz yazan Talim Terbiye Kurulu Başkanı Rıza Kardaş, amaçlarının eğitimi "milli bir hüviyete büründürmek" olduğunu söyleyecektir (E. Copeaux, agy, s 117). Talim Terbiye Kurulu'nun Başkanı, önceki dönemlerin eğitimini "milli" bulmamış olmalıdır. 1994 yılından sonra da tarih kitaplarının terazisi İslam tarihinden yana eğilecektir (E. Copeaux, agy, s 119)...

Bu kısa tarihi gözlemden sonra günümüz toplumunun kültürel yapısına geçtiğimizde ilginç bir değişimle karşılaşmaktayız. Günümüzde, emperyalist egemenliğin "Şarkiyatçı" kültürel çalışmalarıyla, Doğu toplumu, Batı insanı için, "geri, saldırgan, kurtarılması gereken" bir imge olarak kurulmakta, Batı'daki iktidarlar, bu "saldırganlık" karşısında kendi halkları için savunmacı, özgürlük ve

demokrasi dağıtıcı bir rol üstlenmiş görünmektedirler. Kùltürler arasında, alt-üst, ileri-geri, modern-çağdışı gibi karşıtlıklar oluşturulup kurcalanmaktadır. Dünyanın içinde bulunduğu karmaşıa, “ayrı medeniyetler ve inançlar”ın, yeryüzünde “yaratılışsal” olarak var olduğu varsayımı üzerine oturtulmaya çalışılmaktadır.

Batı ve Doğu “ötekileştirme” politik uygulamalarının dayandığı düşünme biçimiye, doğrudan doğruya, dogmatizmdir...

Son yılların emperyalizm tarafından beslenen gözde kuramcılarını Samuel P.

Huntington, Fukuyama ve tüm Şarkiyatçı düşünürleri, savaş ve çatışmaları sonsuz kılmanın yollarını açmaktadırlar sanki. *“Müslümanlar’ın şiddet içeren çatışma eğilimi yanı sıra, Müslüman toplumların militaristleşme ölçüsünce de içerimlenmektedir. 1980’lerde Müslüman ülkeler diğer ülkelerden önemli ölçüde daha yüksek askeri kuvvet oranına (yani, her 1000 kişi için askeri personel sayısı) ve askeri girişim indeksine sahipti (bir ülkenin refah düzeyine göre ayarlanmış kuvvet oranı).”* (Samuel P. Huntington, Medeniyetler Çatışması, s 387)

Müslüman ülkeleri silahlandırma yarışına çıkaran kimdir? Silahları kim satmaktadır? Bu soruların yanıtını Huntington’da yoktur. O, Batılı Şarkiyatçı politikalarla belirlenmiş Doğu yapısının Batı’da hangi gözle görülmekte olduğunun saptamasını yapar, doğuştan itibaren birbirine karşıt medeniyetlerin varlığını kanıtlamaya çalışmaktadır.

Huntington, ABD’de yapılmış bir kamuoyu yoklamasından hareketle, ABD silahlanmasının nedenini de Doğu saldırganlığına bağlar. (Samuel P. Huntington, Medeniyetler Çatışması, s 318)

Bir yandan, daha “ileri ve insancıl” olarak gösterilen Batı’nın olumlanmasına uğraşılırken, bir yandan da kültür ayrılıklarının altını bir daha silinmeyecek şekilde çizilmeye çalışılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti kurucu düşüncesinin önünü açtığı Anadolu yenedoğuş hareketinin önemini ve değerini bugün bir kez daha çok açık bir biçimde

görebiliyoruz. Anadolu Aydınlanması ya da bence çok daha doğru bir deyişle, yarım kalmış Anadolu Rönesansı, Batı ve Doğu kültürlerinin bir ve büyük insanlık kültürü içinde birlikte varoluşlarına giden önemli bir yol ve köprüydü. Hasan Âli Yücel, bu köprünün önemli temel taşlarını atmış bir değerimizdi.

Yitiren yalnızca Türkiye değil, komşu coğrafyalar, hatta tüm yeryüzüdür.

Bugün yeryüzünü bir kültürler, inançlar savaş alanına çeviren, inançlar ve mikrokültürler üzerinden karşıtlıkları kışkırtan emperyal güçler, 1940'lı yılların ortasından sonra başlattıkları Mc Cartycilik ile kültürel saldırıları seferberliklerine yeni anlam boyutları kattılar. Şiddeti yaratan de şiddet ve öfke nedeniyle insanları yargılayanlar da onlar oldular. Yaşayarak gördü benim kuşağım... Yaktılar, yıktılar, anne karnında bebekleri şişlettiler, sonra da mağdur durumda olanları olayların nedeni olarak yargıladılar.

12 Mart ve 12 Eylül darbelerinin çok açıkça 27 Mayıs'ın armağanı olan 1961 Anayasasını hedef aldıkları ve 1982 Anayasası ile o sosyal devletçi, sağlıktan siyasal örgütlenmeye birçok alandaki özgürlükçü ve dayanışmacı ögesini anayasadan çıkardıkları gerçeği ortada iken, daha on sekiz yaşını doldurmamış, bıyığı terlememiş gencecik insanları "Anayasayı tebdil tağyir ve ilgaya teşebbüs"ten idama mahkum edilmiş olmaları, tarihimizin en ironik gerçekliği olarak, alınımızın karası olarak ortada duruyor. Günümüz Türkiyesi'nde büyük ölçüde tek sesli duruma gelmiş medyanın darbeler üzerinden ortalığa saldıdığı toz duman artık bizleri hiçbir şeyi duruca göremez duruma getirmişken, yüzlerce insanı işkencede öldürmüş, onlarcasını asmış, bir milyonun üzerinde kişiyi gözaltına almış, kültür ve eğitim sistemimizi emperyalizm güdümlü ortaçağ bakış açılarının emir komuta zincirine devretmiş 12 Eylül darbecilerinin tartışma konusu yapılmıyor oluşu da son derece ironik ve anlamlı bir durum oluşturmaktadır; "12 Eylül'ü bizim oğlanlar yaptı" demek pervasızlığını gösteren ABD başkanları, bugün de NED, ACRFA gibi örgütlerle beyinlerimizi yıkamayı, at iziyle it izini birbirine karıştırmayı başarmaktadırlar.

Hasan Âli Yücel, İsmail Hakkı Tonguç bugün yaşıyor olsalardı, 12 Mart ve 12 Eylül faşist darbelerinin ilk yargılayacağı aydınlar olacaktı büyük olasılıkla.

12 Mart 1971 askeri darbesinden sonra Anadolu hümanizmasının çok önemli bir estetyeninin, Yüksek Köy Enstitüsü eğitmeni Sabahattin Eyüboğlu gibi bir sanatçının, yasadışı faaliyetlerde bulunmak ve gizli örgüt üyesi olmak nedeniyle tutuklanmış olması çok şeyler anlatmaktadır.

12 Eylül 1980'den sonra, 12 Eylül sonrası Türkiye kültür ve eğitim politikalarına Devlet Planlama Teşkilatı kararı ve önerisi ile yön vermek üzere oluşmuş Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun Türk-İslam sentezcisi yöneticilerinin "*özel sohbetlerde Kemalizm'den kurtulabilseler mutlu olacaklarını*" söylemeleri (Etienne Copeaux, Türk Tarih Tezinden Türk-İslâm Sentezine, s 88-89) süreç içinde birçok siyasi liderin ağızında açıktan Kemalizm karşıtlığına dönüşecektir. Bu kurumun yöneticileri Aydınlar Ocağı üyeleri, Türkiye gazetesi ve Yeni Forum dergisi yazarlarıdır... Bu dergi, kuruluş ve gazetenin tarihsel geçmişi içinde ünlü İlim Yayma Cemiyeti bulunmaktadır. 12 Eylül sonrasının kültür politikalarını yönlendiren adlar bu çevrelerden çıkmıştır (Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı yapan Turgut Özal, TRT Genel Müdürü Nevzat Yalçıntaş gibi adlar bu kökenden gelmektedir...)

Yeni Forum Yazarları arasında Aydınlar Ocağı kurucusu Aydın Yalçın'ın yanında CIA Türkiye İstasyon görevlileri Paul Henze ve Graham Fuller gibi adlar da vardır. Bu derginin çalışmalarında ve söyleminde de Atatürk'ün laiklik ilkesinin eskidiği, ulus devletlerin çözümsüz olduğu, Türkiye için coğrafi bir federasyonun gerekliliği, Türkiye'nin Türk ve İslam kimliğini kullanarak Orta Asya'ya doğru bölgesel güç olarak nüfuzunu genişletebileceği gibi öğeler öne çıkmaktadır (Paul B. Henze, "Türkiye 21. Yüzyıl'a Doğru", Graham E. Fuller, "Türkiye'nin Yeni Doğu Oryantasyonu", Westview Press/ A Rand Study, Boulder, San Fransisko, Oxford, 1993, aktaran Muzaffer İlhan Erdost, Küreselleşme ve Osmanlı "Millet" Makasında Türkiye, s 20).

Aydınlar Ocağı'nın ne kadar "sivil ve demokrat" olduğu, ilişkileriyle apaçık ortadadır. Soğuk savaş döneminde hayli iş yapmış olan Aydınlar Ocağı'nın etkin kurucularından Prof. Aydın Yalçın 'Yeni Forum' dergisinin başyazarı idi ve 16-19 Eylül 1991'de Bodrum Yalıkavak'ta 'Club Monakus' adlı tatil sitesinde, Amerikan istihbaratçılarının ve uzmanlarının, Türk Dünyası temsilcilerinin, Türkiye entelektüellerinin, Türkiye medyasının, CIA destekli Hürriyet Radyosu'ndan (Radio Liberty) Amerikalı ve Türk yöneticilerin, daha sonradan liberal dernekler kuracak olanların katıldığı geniş, bazılarına göre bilimsel olan dört günlük bir toplantı düzenlenmişti. Toplantıyı düzenleyenler arasında sayabileceğimiz NED' adlı örgüt, 1983 sonlarında ABD Kongresi'nin onayıyla, National Endowment for Democracy, yani Ulusal Demokrasi Fonu adıyla kurulmuştu. " CIA emeklisi Ralph McGehee bu kuruluşun işlevini, deneyimli istihbaratçı söylemiyle şöyle yorumluyor: 'CIA'in ülkelerin kurtarılması operasyonlarında kullanılan birçok işlevinin NED'e transfer edilmesiyle Demokrasi için Ulusal Fon'un kullanımına gidildi. CIA'in örtülü eylemlerine ek olarak Uluslararası Kalkınma Ajansı (AID) ve Birleşik Devletler İstihbarat Ajansı da (USIA) 'demokrasi yayma' operasyonlarında yer almaktadırlar.

Avrupa'da yerleşik ve çoğu Birleşik Devletler tarafından parayla beslenen hükümet-dışı örgütler de (NGO), doğrudan ya da dolaylı olarak, bu operasyonlarda yer alıyorlar. Bu tür örgütler ve ajanslar aşağı yukarı açıktaysalar da, CIA, hükümetleri destekleme ve yıkma gibi birinci rolü elinde bulundurmaktadır.'" (Mustafa Yıldırım, Sivil Örumceğin Ağında, s 25-26) Mustafa Yıldırım'ın aynı sayfada yer alan dipnotundan, emekli CIA Uzmanı Ralph McGehee'nin güvenlik birimlerince yapılan çalışmalar sonunda 2000 yılından sonra yayınlarını durdurmak zorunda kalmış olduğunu öğreniyoruz.

Uğur Mumcu, "Yeni Forum" dergisinin ABD'den aldığı 50.000 Doların izini 1989'da yakalamıştı (agy, s 76). Yeni Forum Dergisi yöneticisi Aydın Yalçın da ABD'den gelen paranın kamuoyunda tartışılması üzerine durumu yadsımamış, kırk yıldır totalitarizme karşı mücadele ettiklerini, böylesi yardımlaşmaların demokrasi çabaları için gerekli olduğunu bildirmiştir.

ABD'nin CIA koşutu çalışan "demokrasi ihraı" rgtü NED'in, ABD'li milyarder Soros'un -ara örgütler ve aşamalar kullanarak ya da açıktan- destek verdikleri TOSAV, TASEV, TESEV gibi örgütler, 1990'lı yıllarda artan bir ivmeyle, yaptıkları toplantılar, destekledikleri yayınlar ve aydınlar aracılığıyla Kemalizm ve ulusalcı düşünceyi düşün yaşamının ana sorunsalları durumuna getirmeyi başaracaklardır...

Günümüzde her gün yeni bir darbe planını gündemin başlığına oturtarak olağan koşullarda ulaşılabilmesi çok zor bir istihbarat ağı olduğunu gösteren Taraf Gazetesi ile NED arasında parasal ilişkiler olduğu doğrultusunda önemli kanıtlar bulunduğu söylenmektedir. NED yetkilileri, TARAF gazetesinin muhabir yetiştirme programına yardım yapmış olduklarını gizlememişlerdir.

1990'ların ortasından başlayarak da bir ucu direkt ABD Başkanı'na bağlı Dış lkelerde Din Hürriyeti Danışma Komitesi (ACRFA) devreye girecek, ABD kökenli bu çok sivil örgütler aracılığıyla Türkiye'de bir sivil demokrasi kurulabilmesi için önemli açılımlar gerçekleştirilecektir. ABD köken ve kontrollü NGO (Non Government Organization) -Türkçesi STK (Sivil Toplum Kuruluşları)- rgtler aracılığıyla ülke kültürel yaşamı yönlendirilmeye başlanacaktır.

Kültürler, inançlar çatışmasının arkasındaki tek g ABD emperyalizmi değildir elbet. Bir nceki yıl, Almanya'da Türklere ve Müslümanlar'a yönelik birçok kundaklama eylemi gerçekleştirilmişti. O tarihten biraz daha geriye gittiğimizde ilginç bulgular çıkacaktır karşımıza. O zaman dilimi içerisinde, Papa 16. Benedik'in papa olmadan önce Kardinal Ratzinger ünvanıyla verdiği söylevleri içeren, Türklere Avrupalı yaşam içinde görmeye şiddetle karşı çıkan yapıtları Almanya'da Harry Potter'i de geçerek en çok satan kitaplar listesinin başına oturmuştu. Joseph Cardinal Ratzinger'in **Bavyera Eyaleti Berlin Temsilciliği**'nce düzenlenen "**Avrupa zerine Konuşmalar**" etkinliğinde yaptığı konuşmaya dayanan "*Avrupa, Geçmişteki, şimdiki ve Gelecekteki Düşünsel Kökleri*" adlı yazısı önemli konulara vurgu yapmaktadır.

Papa'ya göre, oldu olası ilerleme düşüncesine karşı olan Türk ve İşlam düşüncesinin

Avrupa Birliği'nde yeri olamaz... Papa, yazısında Avrupa kimliğinin oluşmasında 1789 Fransız Devrimi'ne de değinir.

Onur Bilge Kula, *Avrupa Kimliği ve Türkiye* adlı yapıtında Papa'nın yazısı üzerine önemli değerlendirmeler yapmaktadır. ***"Düşünsel bakımdan Fransız Devrimi, 'tarihin ve devletin varlığının kutsallık anlayışı açısından yorumlanmasının' reddi demektir (küçük tırnak içindeki alıntılar Papa'nın kendisine ait olanlardır –bizim notumuz-). Artık tarih, daha önce var olan 'biçimlendirici Tanrı düşüncesinden' kurtulmuştur. O andan itibaren devlete 'salt laik (seküler)' düşünce açısından bakılmıştır; devlet, 'akılcılık (rasyonalite) ve yurttaş istenci' ilkelerine dayandırılmıştır. Böylece 'tarihte ilk kez tanrısal güvenceyi ve siyasal alanın tanrısal belirlenimi düşüncesini bir yana bırakan seküler devlet' olmuştur. Tanrı, 'ortak istenç oluşumunun kamusal alanına ait olmayan bireysel bir iş' olarak grlmştir. Artık, 'Tanrı ve O'nun istenci kamusal bakımdan önemli olmaktan çıkmıştır.'***

Papa'nın, böyle demesine karşın, sıkça 'saldırđan sekülerizm kültüründen' ve 'Tanrı'yı kamusal alandan kovan bir seklerizmden sakınılması gerektiğinden' söz etmesi, dinsel özgürlükle sınırlı bir laiklik anlayışına sahip olduğunu göstermektedir." (Onur Bilge Kula, *Avrupa Kimliği ve Türkiye*, s 100-101)

Fransız Devrimi'nde yaşam bulmuş günlük yaşamın dinden arındırılması uygulamasının, kaynağında İbn-i Rşt'n din ve bilgiyi ayıran "ikili hakikat" kavramından esinlenmiş olduğu gerçeğini unutmış görünen Batılı şarkiyatçı düşünce, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesinin ana ilkelerinden birini oluşturmuş siyasal sekülerizmi ve buna yönelik "laiklik" uygulamalarını bir İslam ülkesine yakıştıramamaktadırlar...

"lkemizin AB'ye girmesine açıkça karşı çıkan Ratzinger, zenginlik kaybı ve kültürün, ekonomi lehine ortadan kaybolacağını ve Türkiye'nin, Avrupa yerine, komşusu olan Arap lkeleriyle yakınlışması gerektiğini söylemişti." (27 Kasım 2006, TGRT Haber)

Kanımca, bir kültürler, inançlar çatışmasına sahne olacağı çok açıkça belli olan 21. yüzyılın geleceğini haber veren önemli bir yapıt vardı: Edward Said'in "Şarkiyatçılık" adlı yapıtı...

"Şarkiyatçılık"ta Napolyon'dan söz eder Said. 2 Temmuz 1798 günü Mısır'ı işgal için İskenderiye'ye çıkmış Napolyon'un Mısırlılar'a söylediği "*nous sommes les vrais Musulmans*" (biz gerçek Müslümanlarız) sözünde dile gelmiş yöntem, 1996 yılında doğrudan ABD Başkanı'na bağlı *ACRFA (Advisory Committee on Religious Freedom Abroad / Dış Ülkelerde Din Hürriyeti Danışma Komitesi)* elemanları tarafından üstlenilmiş bulunmaktadır. Ülkemizde günümüzdeki birçok kültürel tartışmanın, hatta yargı alanına uzanmış karmaşanın arkasında bu ve benzeri örgütlenmeler, bu örgütlenmelerin Türkiye'de dağıtılmasını sağladığı gazeteler, düzenlediği sempozyumlar bulunmaktadır. CIA ile ilişkili olduğu bilinen Georgetown Üniversitesi'ndeki "Turkish Studies" bölümü, ABD hükümetinin, Dış Ülkeler Din Hürriyeti Danışma Komitesi-ACRFA'ya Türkiye'ye yönelik politikalarda yol gösteriyor olmalıdır. 1990'ların ortasından başlayarak, politik çalışmalarında dini öğeleri kullanan Necmettin Erbakan ve Fethullah Gülen gibi çok bilindik adlar için burada geniş programlar yapmıştır. Bu bölümün yakın yıllara kadar başında bulunan kişi, şu anda Sabancı Üniversitesi'nde öğretim görevlisidir. İstanbul'daki büyük özel üniversitelerin ve vakıf üniversitelerinin kadro ve koridorlarında; bir ayağı ABD'de, bir ayağı büyük finans şirketlerinin yüksek ücretli danışmanlığında, bir ayağı televizyon kanallarında "sivil demokrasi" dersleri veren bu tür öğretim görevlileri cirit atmaktadırlar.

12 Eylül sürecinin yol açtığı bir diğer kültürel değişim de, edebiyat alanında halk yaşam ve imgelem alanıyla koşutluklar kurmuş kimi yapıtların "köy romanı" yaftası ile edebiyat alanı dışına atılmış olmalarıdır. Bu tür yapıtlar, Batı Rönesansı'nda yenileşme ve değişim için temel oluşturmuş "grotesk halk kültürü"nü üst kültürel yapıya ve edebiyat ortamına taşıyan yapıtlardı. Bizdeki seçkin bir kesimin halk kültürüne gösterdikleri değersizleştirici, kuru ve yavan tavır, Batı'da

Rönesans edebiyatının kurucusu sayılan Rabelais romanına, klazizmin ve Aydınlanma düşüncesinin takındığı tavrın bir yinelemesi gibidir.

Ülkemizdeki kültür ortamının belirlenmesinde, toplumsal yargıların oluşmasında yalnızca emperyalist odakların, açık-gizli servislerinin ve örgütlerinin çalışmaları değil, kendi aydınlarımızın etkinlikleri de belirleyici olmaktadır. Arkalarında herhangi bir somut örgüt bağlantısı bulunmayan, çoğulcu, demokrat görünüşle birçok aydınımızın Cumhuriyet kurucu düşüncesine ve 1946 öncesi etkin olan devrimci tutuma bakış açıları ilginç içerikler barındırmaktadır. Orhan Koçak, Hasan Ali Yücel'in Ankara Devlet Konservatuvarı'nda yaptığı 1941 tarihli konuşmada söylediklerini Batı karşısında bir "ego ile ego ideali arasındaki çifte yansıtma" olarak değerlendirir. Hasan Bülent Kahraman, Yücel'in Goethe'den örnekler alarak, Batı perspektifi kullanarak Mevlâna'yı çözümlenmeye çalışmış olduğunu söylemesini "içselleştirilmiş Oryantalizm" in bir belirtisi olarak görür...

DP yılları, Hasan Ali Yücel ve Köy Enstitülüler için meclis kürsülerinden mahkeme salonlarına kadar saldırı odağı olma, aşağılanma yıllarıdır. Edebiyat eleştirmenimiz Orhan Koçak bu dönemi, "kültür ve sanata özerklik tanıyan, kendiliğinden oluşumların önündeki bazı engelleri kaldıran dönem" olarak tanımlamaktadır.

Hasan Âli Yücel döneminde yayınlanan klasikler arasındaki "Şark-İslam" klasiklerinin gösteriş olsun diye serpiştirildiğini söyleyen Beşir Ayvazoğlu, hümanist düşünürlerimizin Mevlâna'yı asıl hüviyetinden soyutladıklarını, "dinî" kimliğini görmezden geldiğini söylerken, Orhan Koçak da bu noktayı önemli bulmaktadır (Kemalizm, s 396).

Hasan Bülent Kahraman, Yücel'in önderlik ettiği Türk hümanizmi ve Sabahattin Eyüboğlu'nun çevresinde oluşmuş "Mavi Anadoluçuluk" akımlarını da "gizli Oryantalizm" olarak değerlendirmektedir. Kahraman'a göre, "**Kemalizm Batı'ya soyut bir hedef olarak belirlemekle bile yetinmez, bütün bir toplumu o hedefi ele geçirmek üzere örgütlemeye başlar**". (H. B. Kahraman, "İçselleştirilmiş Açık ve Gizli Oryantalizm ve Kemalizm", Doğu Batı dergisi, sayı 20, s 161) "**İşi de zamana**

yaymaktan kaçınır. Örneğin hukuk sisteminin insanı zaman içinde yeniden şekillendirmesini istemez. Doğrudan müdahalelerle insanı 'ideolojik' olarak da –ve bir çırpıda- dönüştürmeye koyulur.” (agy, s 161) Doğrudan olmayan, bir sürece ısmarlanmış şekillendirmenin nasıl olabileceği doğrusu merak konusudur. Şeriata uygun dört eşli, “imam nikâhlı” evlenme yerine “medeni hukuk” un geçirilmesi için, alınabilecek kadın sayısının önce üçe, sonra ikiye düşürülmesi mi denenmeliydi? Ya da yasa çıkarılmalı ama yürütme uygulamayı sümen altında mı tutmalıydı? Yargı, yasaya aykırı uygulamaları görmezden mi gelmeliydi?

Kemalizm'in “Batı'nın ele geçirilmesi” amacı doğrultusunda örgütlenmesinin hedefi halkın, yani kendi halkının “ele geçirilmesi” dir; Kahraman böyle düşünür.

Kemalizm'i “*İçselleştirilmiş Açık ve Gizli Oryantalizm*” çabası içinde bulur. Dünya egemeni kapitalist Batı'nın özellikle de emperyalizm çağında her türlü ekonomik ve kültürel olanağı kullanarak, çeşitli üniversiteler, enstitüler, açık ve gizli örgütler, milyon dolarlık programlarla uygulamaya koyduğu, dinsel inançlar sistemi içerisinde eli kolu bağlanmış bir Şark oluşturma politikası ile, ölüsünü saracak kefen bulamayan, çayına katacak şekerden, hatta sofrasında yiyecek ekmekten yoksun, müthiş bir iktidar karmaşası yaşamakta olan (Mustafa Kemal'i Selanikli olduğu için Meclis'ten dışlama çabalarıyla, cephede henüz ölüm kalım savaşı sürerken Meclis'in aldığı 476 yeni medrese açma kararıyla, sonraki yıllarda da bakanını dinlememe özerkliği verilmiş Talim Terbiye'lerle –Mustafa Necati'nin karma eğitim önerisini kendi kurduğu Talim Terbiye Kurulu kabul etmemiştir-), Kurtuluş Savaşı'nı dışıyla tırnağıyla kazanmış bir ülkenin bin türlü olumsuzluk ve zorunluluklar içinde el yordamıyla kurmaya çalıştığı bir politikanın aynı terazide tartılıyor olması aydınımızın adalet duygusunun da göstergesi olmalıdır. 1924 yılında çıkarılmış bir yasayla parasal ve bilimsel özerklik verilmiş Darülfünun'un üniversiteler yısasının çıkarılacağı 1933 sonuna kadar Cumhuriyet hükümetine neredeyse karşıt bir yapıyı taşımış olması, Kemalizm'in tepeden inmeciliğine, ülkeyi ele geçirme çabasına, kültürden kimlik yaratma çabasına ilginç bir örnek olarak sunulabilir!

Doğu toplumlarını “düşünce üretmeyen dil” ile “arızalı” bulan H. B. Kahraman, 80’li ve 90’lı yıllar sonrasını daha önce sömürgecilik yaşamamış olduğunu iddia ettiği Türkiye’nin art-sömürgeci (post-kolonyal) dönemi olarak tanımlar (agy, s 149). Bu dönem, *“Türkiye’de merkezi otoritenin devlet kökenli paradigmasının sarsılmasına yol açmış, bu da tekil (monistic) kültür anlayışının parçalanarak çoğulcu (pluralistic) bir yapının öne çıkmasına olanak vermiştir. (...) Kültürel yapı devletin tercihini aşacak biçimde coğrafya ve yerellikle bütünleşmiştir.”* (H. B. Kahraman, Doğu Batı, 9. sayı, s 150) Bu “coğrafyayla bütünleşme” terimini pek anlayamadık ama yerellikle bütünleşme dediği şey belirli yaşam kalıplarının, çok uzaklardaki odaklarda kotarılan kimi sembol ve simgelerin, giyiniş biçimlerinin en uzak köylere kadar uzanması olabilir. Ama bu “yerellik ve coğrafyayla bütünleşme”nin içinde, kültürümüze ait oyunlar, ritüeller birer ikişer ortadan kalkmış, kız-erkek birlikte eğlenilen köy düğünlerinde de kadınlar ayrı bir alanda eğlenmeye zorlanır olmuş, Ankara’nın doğusundaki tüm yerleşim birimlerindeki toplantılarda haremlik-selamlık uygulamaları başlatılmış, daha yirmi otuz yıl öncesine kadar Anadolu’daki tüm kültürlerin birlikte kutladığı ve mevsimsel bir “kış yarılama töreni”, bir insanlık geleneği olan yılbaşı, bir Hıristiyan bayramı olarak dışlanmaya başlanmış, daha birçok benzer gelişme yaşanmış olsa da, bunlar Kahraman’ımızı ilgilendirmemektedir. *“Daha önceki dönemde ‘kültürden kimliğe’ giden bir güzergâh izlenirken bu kez ‘kimlikten kültüre’ yönelen bir yörünge kabul edilmektedir.”* (H. B. Kahraman, Doğu Batı, Sayı 9, s 150)

Bu çok liberal bakış açılı aydınımıza göre, televizyon, internet ve iletişim olanaklarının en uzak bireyin en küçük beyin hücrelerine ulaşmayı başardığı, kültür üzerine binlerce kilometre ötede “Turkish Studies”li, Orta Doğu araştırma merkezli programlar hazırlandığı bir çağda, “kimlikten kültüre” gidilmektedir!

‘Kimlikten kültüre’ yönelen bir yörünge kabul edilmekte” olan 80’li, 90’lı yıllarda, günümüze kadar süren başka çok önemli olaylar da vardır. Bu “yörünge”nin içinde, 12 Eylül faşizmini izleyerek çığ gibi büyüyen, her polis karakoluna, her okula, her kahvehaneye, Anadolu’nun dört bir yönünde, neredeyse çarşıdaki her dükkâna, her

apartman kapısına kadar bedava ulaştırılan, en hafiye pozunda gezen savcımız tarafından bile kaynağının sorulması akıl edilememiş, sorgulanması bir tabu gibi görülmüş, olayları örtülü cemaat mantığı ile çözümleyerek Doğu'dan Batı'ya Anadolu'daki tüm özgür ve seküler düşünceyi kökünden kazımaya yönelmiş yüzbinlerce gazetenin varlığı da yer almaktadır. Bedava dağıtılan gazetelerle, belirli giyinme ve ibadet koşulları içinde yaşamaları karşılığında toplumun geleceği olan yüzbinlerce öğrencinin barındırıldığı tarikat yurtları, evleri ile "kimlikten kültür" oluşturulmaktadır...

Yaşadığımız olay ve meta sağanağı, televizyonların yönlendirdiği kültürel karmaşa içinde, Batı ve Doğu kültürlerini bir ve büyük insanlık kültürünün birer parçası olarak gören, tüm kültür ve insana ait değerler arasında sıcak, barışçı bir köprü kurmaya çaba gösteren Hasan Âli Yücel'i derin bir saygı ve özlemle anıyoruz.